

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

місячник społeczno kulturalny / 173 / kwiecień 2023

Стрыкі – цэнтр ткацтва і пісанкі

Чы е в нашуй, пудляшскай прасторы такіе вёскі, которы можэм назваті артыстычнымі? Напэвно так! До такіх можна залічыті сёло Стрыкі, расположонэ 10 км на захуд од Бельска Пудляшскаго. З трох сторуон окружонэ воно лесом, дэ стоіт цэрковка св. Онуфрыя Вэлікаго, збудована в 1814 рокові. В самую вёсці е шчэ каплічка св. Іоана Хрыстітэля, якога вэльнім пачытав Іван Шымковіч, народжоны в 1919 рокові стрыкувські живопісец і іконопісец. Нэдалеко од ёго жыв Юзэф Кравчук, які таксамо малёвав карціны. Ёго дочка то матушка Елізавета (Кравчук), ігуменя православнаго монастыра в Турковіцах.

Родоводамі со Стрыкуов была інша монахіня – с. **Еуфрасія (Ева Зінкевіч)**. В Стрыках мев свою працовню еі брат – **Грыгорый Зінкевіч** (1977-2022), одін з найбуольш вядомых іконопісцув в Пуольшчы. Быв абсольвентом бельскай іконопіснуй школы, але можна смело сказаті, што таксамо одним з еі творцув. Свою самостойну, іконопіснуй творчосьть проводів в майстэрні в Стрыках, якую zorganizовав в

дедовым господарчым будынкамі. Любів руднэ сёло свого тата **Владіміра**, знав тут все доруожкі, любів тутэйшых люді. Такого філософскаго складу як вуон сам – вражлівых на мастацтво і прыроду. Нэ е прыпадком, што Стрыкі выдалі і выдают на свет такіх люді. Бо духовай клімат вёскі тому спрыяе. Е тут якась нэвыказана тайна, котора прытыгае, дае спокой і натхненне. Особліво гожа тут вэсна, коли

вся прырода росцвітае, а прастора наповняецце спевом лесных пташкуов. **Івона Зінкевіч**, авторка рыхтовануй до друку кніжкі про Шасталы і Стрыкі, пішэ: „Stryki były zawsze taką trochę tajemniczą krainą z dzieciństwa. Krainą, gdzie kwitły kaczęce i gdzie zbierało się latem jagody”.

В сіетому рокові Бельскай сповняецце 770 ліет з часу першого успоміну в летопісі. Вжэ в сэрэднёвеччу место мело шы-

есть прэджествюв (мейскіх сёл): Відово, Парцево, Спічкі, Августово (Ягуштово), Шасталы і Стрыкі. Іх жытэлі мелі такія самы права як мешчане з самога места, туолькі повинны былі сповняті пэвны повинності для города. Стрыкі, напрыклад, робілі бочкі і іншу бондарку, а Спічкі колёса до возов. Прэджешчане былі таксама зобовязаны, час од часу, в месті прататі гуліці. Найбуольшым сёлом было Августово, якога жытэлі до дись з гонором нагадуют, што отрымалі прывілеі од короля **Жыгімонта Августа**.

Мешчанскі сёла вылучалісе высокім узровень ткацкіх выробув. Добры зэмлі запэвнювалі высокую якасьці лён на сорочкі, портякі і іншы часті одёжы. Прэджешчане умелі добрэ скроіті матеріял і пошыті з того всё, што было ім потрыебнэ. В моді особліво выружнялосе Відово, з чого і повсталала прыказка: „По моду едь до Відова, по гонор до Ягуштова, а по розум до Котлуов”.

В Стрыках ткалі таксамо гожэ. В скрынях і шафах люді тутэйшых і тых, што з скуль выводяцце можна найті плахты і капы робёны в ружных тэхніках: пэрэборы, в шыры нічаніці, а таксамо дываны двухосновны (подвойны). То бодай была найбуольш складана тэхніка, бо вымагала зробеня подвойнай основы. Трэба было еі накінуті в нічаніці і шыроке бэрдо. Звычайны плахты можна ткати на ускіх кросьнах і сшивати, але подвойны дываны робіцце на вэлікім варштаті, з бэрдом до пувтора мэтра шырыні.

Цэнтрам двухосновнаго ткацтва Стрыкі сталі посла 1971 року, колі такія дываны почала тут выробляті **Надзея Шышковіч** (роджона в 1921 р.) і **Люба Кравчук** (роджона в 1927 р.). Раней ткачыхі актывно практыковалісе в ружных, іншых тэхніках. Але колі позналі тайны новуй тэхнікі, пэрэставілісе туолькі на тое. Мелі мноуго заказув і до кун-

Ткачыха і пісанкарка *Надзея Шымковіч*, фото 2006 г., яе подвойны дыван

ця вусьмідэсятых ліет каждая з ткачых выткала буольш за 60 дывануов. Взоры для своїх выробув **Надзея Шымковіч** брала з дывануов сокульскіх, фабрычных, але таксамо проектова-ла іх сама. Помагала в тым таксамо дочка **Зінаіда**, котора была професійным мастаком – живопісцом.

Вэлікі труд стрыкувскіх ткачых бив доцэнёны індывідуальнаю выставкою в Музею малэі батькувшчыны в Студзіводах, котора проходіла в 2006 рокові. Дываны **Надзеі Шымковіч** і **Любы Кравчук** побачыло тогды мноуго люді, сэрэд якіх бив белостоцкі знавец двухосновнаго ткацтва **Войцех Ковальчук**. На жаль, в выданым ім нэдавно тэматычным альбомі, нэма ніякуй інфармацыі про струкувскіх ткачых. А воны ж, хотя на коротко, створылі со Стрыкуов цэнтр подвойнаго ткацтва, продовжаючы сіетым богаты, рукодіельны традыцыі свого сёла.

Іншою народною, мастакою традыцёю Стрыкуов, котора жывая шчэ до нашых дён, е пісане вэлікодных пісанок. Вы-

сока іх культура проісновала до сёго дня і в суседніх мешчанскіх сёлах – Ягуштові і Шасталах, а таксамо в суседнім Грабовцю. Што традыцыя шчэ жывэ, можна зауважыті в пасхальным часі, колі на могілах кладут пісанкі, якіе в

Стрыках называюут піскамі. В дэнь св. Юрыя, колі в лесьнуй цэрковці одправляецце Св. Літургія, людэ збіраюцце тут помолітісе за душы своих продкув.

Коб створыті традыційну піску трэба меті стугавку – узэнькі леёк на патычкові. Им можна на ійцёві наносіті воском просты і фалісты лініі, которы делят ёго на два, шыры або вусім поляв. В месцях дэ лініі крыжуюцце наносяцце ружны рослінны орнаменты, а таксамо сымвалічны знакі: зоркі, кропки, ромбы і іншы геометрычны фігуры. Всё тое напамінае ткацкіе взоры з дывануов і капув. Орнаменты на пісках со Стрыкуов маюут тожэ свое орыгінальны назвы: *рыеззкі, звончкі, млынкі, шоры, закруткі* і іншы.

В Стрыках і іншых мешчаньскіх сёлах піскі починали пісаті пэрэважно на *Вэрбніцю*. Колісь пісалі над печкою, а воск грыелі над лучыною. На пісках выступало нават пять колерув. По-за натуральным фоном белуй шкорулупіны яйця, былі то шчэ колеры: чырвоны, жовты, чорны і злёны. Такі поліхромны эффект давалі фарбы як хімічны (до

Волочобнікі з Хмелева на св. Юрыя в Стрыках, 6 мая 2013 р.; з правуй Міколай і Ян Сычэўскіе, в сэрэдні Марта Зінкевіч з дочушкою на руках

тканін), так і натуральны. Напрыклад, жовту фарбу робілі з засклепу (од пшчуол).

В Вэліку суботу, колі до Стрыкуов прыезджае батушка святіті пасху, до кошыкув ёму людэ даровалі мнуого ружноколёровых пісанок. Сам я быў того сведком, колі в 1995 рокові став псаломшчыком цэрквы в Ягуштові. Тогды існував тут таксамо звычай ходеня по домах псаломшчыка, яко волочэбніка. Одбывалосе тое в пасхальнум пэрыёді (батушка ходів з молітвою пэрэд Пасхою).

В Стрыках і Ягуштові існував шчэ цікавы звычай пэрэкіданя пісанкі чэрэз хату на Проводы. Там дэ вона упала, еі закопувалі. В народнум верованію мело тое застэрэгчы дуом пэрэд пожаром.

Ольга Онацік, народна поэтка з Ягуштова, так пішэ про звычай звязаны з пісанкамі:

Хто діеті мае,

До цэркві піскі дае

А на вэчэрні в пэршы дэнь свята,

Батушка діетям роздае.

В свято діеті

З грудка піскі качают.

Як котівшысь, стукнэ другу,

То вжэ выгрывают.

Свяшчону піску

Пуод Проводы трымают

І тогды быз свою хату

Высоко пырыкідают.

Ткачыха і пісанкарка Люба Кравчук (пэрша з правуй, коло еі муж Іван) з роднёю пэрэд своїм домом в Стрыках, 6 мая 2013 г. Подвуойны дыван Любы Кравчук

*Дэ піска впадэ,
Там еі вкопают.
То, жэб ны згорыела хата,
Тут всіе добрэ знают.*

Двадцэт ліет тому назад в Стрыках традыцыйны піскі прыготувлявало шчэ буольш за дэсятк жэншчын. Выробы некотрых з іх былі тогды показаны на выставі „Мешчанскі пісанкі”, котора одкрыласе 10 мая 2003 року в студзіводскім музеёві. Со Стрыкуов прыбылі сюды наступны творцы: **Евгенія Кордзюкевіч, Ліда Малько, Люба Кравчук, Ніна Кравчук, Надзея Шымковіч, Надзея Антонюк і Ольга Заброцка.** Былі тут таксамо прэдставлэны піскі творцув з Шастал: **Раісы**

Зінкевіч, Ольгі Грыць, Марыі Пугацэвіч, Клавдіі Себесевіч, Ніны Якімюк і Надзеі Пугацэвіч.

До тэмы стрыкувського ткацтва і стрыкувських пісанок студзіводскі музей вэрнувсе по 20 ліетах. 26 марца сёго року прошла тут выстава двухосновных дывануов, пэрэборув і плахот тканых в штыры нічаниці. Выставу доповнілі прыклады стрыкувських і шасталувських, вэлікодных пісанок. Івона Зінкевіч росказувала прысутным про гісторыю і люді мешчанскай вёскі Стрыкі. Буольш о сіетым напішэмо в наступным нумэрові.

Дорофей Фіонік
фото з архіва автора

Żył dla białoruskiej sprawy

Odszedł Jan Syczewski, inaczej Janka Syczeuski. Jakby duży kamień wyrwano z wiejskiej brukowanki. Będziemy długo o tę dziurę się potykać. Znali go chyba wszyscy Białorusini w Polsce, nawet jeśli mediom, także mniejszościowym, kazano go nie lubić i nie stawiać przed kamerami i mikrofonami. Odszedł do innego świata 10 marca.

■ Urodził się w mieszczańskiej wsi Stryki koło Bielska Podlaskiego tuż przed drugą wojną, w 1937 roku. Na Uniwersytecie Gdańskim studiował pedagogikę. Przez siedem pierwszych lat pracy zawodowej uczył w szkołach podstawowych. Od 1964 roku kierował domem kultury związków zawodowych w Białymstoku, a od 1970 roku do emerytury zakładem nowych technik nauczania na Politechnice Białostockiej. W zasadzie na emeryturę jakby nigdy nie przeszedł. Nieustannie pracował. Całe swoje kierownicze doświadczenie i zdolność oddał w ostatnich dekadach swego życia Białorusinom, zwiąawszy się z ich największą organizacją, Białoruskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym (BTSK), założonym na zjeździe Białorusinów 26 lutego 1956 roku.

Do tej społecznej pracy od razu wszedł zdecydowanie pod koniec lat osiemdziesiątych – kierując

najpierw Klubem Inteligencji Białoruskiej przy BTSK.

Jakie to były lata dla Białorusinów? Chude, konfliktowe, niepewne – wchodził nowy ustrój. Już lata 70., czyli gierkowskie, były trudne. PZPR podjęło uchwałę o etnicznej jednorodności państwa. Białorusini w Polsce stali się więc tematem tabu, a publiczne przyznanie się do narodowości białoruskiej było niepożądane. Wyciągnięto wtedy bardzo skuteczną broń psychologiczną – wstydu. Powiedziano, że Białorusini nie mają swojej kultury, są chłopami, niecywilizowanymi i nie pasują do miasta. Owszem będą pasować, jeśli zmienią imiona – Ludmiłę na Lucynę, Leonitę na Jolę, Zinaidę na Zenkę, Wasilija na Wieśka, Wierę na Wiesię, nie użyją swojej mowy – wiejskiej i chamskiej, czyli białoruskiej na ulicach Białegostoku, Sokółki czy Siemiatycz, a już w szkole i na uczelni – absolutnie!

Ten proces wszechstronnie na-

świetliła prof. **Elżbieta Czykwin**, żona naszego posła, w książce „Białoruska mniejszość narodowa jako grupa strygmazyzowana”.

Gierkowskie państwo obrało kurs na polskość. I kiedy plenum zarządu głównego BTSK zażądało we wrześniu 1980 roku od władz uchylenia partyjnej uchwały o jednorodności etnicznej, apel pozostał bez echa. To wtedy między innymi zlikwidowano białoruski zespół pieśni i tańca „Lawonichę” i zamknięto białoruskie muzeum w Białowieży.

Białorusinów nie chciały uważać ani władze centralne, ani wojewódzkie. Nie było dla nich miejsca w prasie polskojęzycznej, jakby umówiono się – niech sobie dogorywają w cieniu. Gdy w 1988 roku wojewódzkie władze przedstawiły projekt rozwoju kultury na Białostocczyźnie, dla białoruskiej zostawiły miejsce na absolutnym marginesie. Protestowała wtedy

grupa prawosławnej inteligencji. Spotkała się z władzami. Ważne było, że publicznie ujawniono swoje stanowisko.

Jan Syczewski, który ma posadę na politechnice, imię i nazwisko, których nie musi zmieniać, by złąć się z polskością, brata **Mikołaja** też na politechnice, pracownika naukowego, konstruktora, mógłby odwrócić się od niechcianej wtedy i pogardzanej białoruskości. Ale nie! Dla niego korzenie są ważne – białoruska mowa, pieśń, legenda, taniec ludowy, obrzędy, kolędowanie, ale także teatr, rozwój nauki.

W październiku 1991 roku wybrano Jana Syczewskiego zastępcą przewodniczącego BTKS. Przewodniczącym został poeta **Aleksander Barszczewski**. Zastępca mieszkał w Białymstoku, przewodniczącym w Warszawie. Trzeba więc ten rok uznać za pełne wejście Syczewskiego w działalność BTKS, co trwało 31 lat, do rezygnacji z funkcji w 2022 roku w wieku 85 lat, czyli niemal do śmierci. Po raz pierwszy przewodniczącym został wybrany w maju 1993 roku na XII zjeździe BTKS. Wtedy sformułowano 35-osobowy zarząd główny.

Rok 1991 był trudny. Trzykrotnie zmniejszono dotacje dla BTKS. Nie było pieniędzy na etaty. Zamknięto w związku z tym większość białoruskich klubów, działających przy terenowych oddziałach BTKS. Trzeba było uczyć się pracy bez „terenowego zaplecza”.

A mimo tak trudnej sytuacji BTKS zorganizowało w tamtym roku wspaniałe święto kultury białoruskiej. Na scenie wystąpiły czołowe twarze estrady ze świeżutkiej

Republiki Białoruś, ze znakomitą Państwową Orkiestrą Koncertową pod dyrekcją **Michała Finberga**. Był to jak głęboki oddech, jak obranie nowego kursu w pracy BTKS, realizowanego przy Janie Syczewskim. Cenił on każdy głos wiejskich śpiewaków, gawędziarzy, ludowych aktorów, pracę koronkarzy, rzeźbiarzy, malarzy ale przy tym mówił, że białoruskość to także profesjonalna estrada, teatr, orkiestra, sztuki plastyczne, projektowanie, architektura. To także cała nowoczesność.

Tylko jak dorobek chronić i pokazywać, mając mało pieniędzy?

Przy Janie Syczewskim nastąpiło szerokie otwarcie się na współpracę z lokalnymi władzami samorządami tam, gdzie Białorusini stanowili znaczący procent mieszkańców gminy czy powiatu. Trwała współpraca ze szkołami i domami kultury, bo razem można więcej. Organizowano więc razem w latach 90. konkursy białoruskiej piosenki, scenicznego słowa, teatralny, recytatorski dla dzieci.

I oto w 1993 roku, w maju, BTKS, z inicjatywy Jana Syczewskiego, wchodzi na kolejny poziom – organizuje pierwszą międzynarodową konferencję naukową, nazywając ją „Droga ku wzajemności”. W Białymstoku spotyka się 43 naukowców z obu stron polsko-białoruskiej granicy, głównie historycy, językoznawcy i literaturoznawcy. Coroczna konferencja od razu nabiera charakteru cyklicznego. Raz jest organizowana w Białymstoku, drugi w Grodnie, ale jest adresowana do naukowców z całej Polski i Białorusi. Wkrótce przyciąga swą atrakcyjnością tylu badaczy, że dwudniowe obrady odbywają się w czterech sesjach, oprócz wstępnego posiedzenia plenarnego, gdzie wygłasza się kilka referatów. Miałam okazję dwukrotnie wystąpić na obradach plenarnych z referatami, zaproszona przez Jana Syczewskiego, co uważam za – z jego strony – akt odwagi i nie standartowości. Bo zaufać komuś bez poważnych naukowych tytułów to odwaga.

Niebawem zaczęły ukazywać się zbiory pokonferencyjnych materiałów pod redakcją prof. **Michała Kondratiuka**.

Jan Syczewski chętnie przekraczał państwową granicę. I zachęcał do tego innych – naukowców, artystów, zwykłych turystów czy pielgrzymów. Ileż autokarów wiozło naszych Białorusinów z inicjatywy BTKS do Mińska, Mira, Nieświeża, Witebska, Połocka, Grodna, Żyrowic. Do opery, teatrów, muzeów, do prawosławnych świętości. Uczyli się szanować i kochać swoją kulturę.

Od 1993 roku organizuje Syczewski ze swoim zespołem spotkania artystyczne Białystok-Grodno. Na scenie – raz w Białymstoku, raz w Grodnie – prezentują swój dorobek artystyczny Białorusini z Polski i Polacy z Białorusi. Bardzo ciekawa forma – jedna narody.

Bo Jan Syczewski lubił pojednanie. Nie podobało mu się, że po przemianach ustrojowych w Polsce, „nasi ludzie”, albo Ruscy, tak się określaliśmy, zaczęli się dzielić na Białorusinów i Ukraińców, nawet w takim Bielsku Podlaskim. Gorzej, nawet Białorusini w Polsce się dzielili. Kiedy tygodnik Białorusinów w Polsce Niwa wyszedł w 1990 roku spod kurateli Białostockiego Wydawnictwa Prasowego RSW Prasa-Książka-Ruch, skazanego w nowym ustroju na upadłość, zamilkł jeśli chodzi o pisanie o inicjatywach BTKS. A wcześniej można było myśleć, że jest organem prasowym BTKS.

I tak, jedni Białorusini w Polsce uznawali oficjalne władze Republiki Białoruś, inni nie. Ostatni chętnie skorzystali z państwowej inicjatywy utworzenia radia Racja i telewizji Bielsat, mediów antyrządowych, czy dokładniej antylukaszenkowskich. W tych mediach dla głosu Syczewskiego nie było miejsca. Znosił ostracyzm i odrzucenie nawet od swoich ludzi, niektórych.

Bo Syczewski cenił nade wszystko współpracę i pojednanie, a nie konflikt i napięcie. Aktem pojedna-

nia był I Zjazd Białorusinów Świata między 8 a 10 lipca 1993 roku. Przybyło 996 delegatów, najwięcej z USA – 108 osób, z Polski też dużo – 72 osoby, wśród nich Jan Syczewski, który wszedł do rady Zjednoczenia Białorusinów Świata „Baćkauszczyzna”, wtedy powołanego.

Już w pierwszym roku kierowania przez niego organizacją podniesiono konkurs piosenki białoruskiej do rangi festiwalu. Festiwal cieszył się taką popularnością, że koncert galowy organizowano w hali Włókniarz, największej wtedy widowiskowej w Białymstoku. Swą obecnością zaszczytali festiwal przedstawiciele polskich i białoruskich władz państwowych. Nieraz w pierwszym rządzie widzieliśmy premiera rządu **Włodzimierza Cimoszewicza**. Zapraszano także na koncert hierarchów Cerkwi. Jeśli ktoś organizował coś więcej niż wesole córki czy syna, wie jaki to wysiłek i odpowiedzialność, by na jedną scenę jednego wieczoru zaprosić w sumie około dwustu wykonawców, wyłonionych w konkursie, wynająć salę, sprzedać bilety, zapewnić wszystkim bezpieczeństwo, obsłużyć gości wysokiej rangi i zdobyć pieniądze na tak dużą imprezę. A na etaty przecież nie ma pieniędzy. Któż w BTSK pracuje – pan Jan, pani **Walentyna Łaskiewicz**, sekretarz Towarzystwa, księgowa **Maria Pawluczuk**.

A jeszcze tradycją festiwalu stało się zapraszanie profesjonalnych zespołów śpiewaczych, tanecznych czy instrumentalnych z Białorusi. A ich pobyt u nas to nie tylko wspinały występ na scenie... Gość potrzebuje opieki.

Tylko w latach 1998-2001 na zaproszenie Towarzystwa 72 zespoły z Białorusi dały na Białostocczyźnie 162 koncerty! Pamiętamy znakomity występ w 1998 roku Państwowego Akademickiego Chóru Republiki Białoruś im. G. Citowicza pod dyrekcją najlepszego chyba wtedy dyrygenta na Białorusi, **Michała Dryniewskiego**. Tak, bo

Jan Syczewski miał odwagę sięgać po artystów najwyższej klasy, oczywiście korzystał z dobrych relacji z białoruskim konsulatem, ambasadą i władzami rejonowymi i centralnymi na Białorusi. Ale te relacje sam przecież budował, jak dobry dyplomata.

BTSK organizuje mnóstwo festynów we wsiach, miasteczkach, miastach, jak choćby ten w Łosince pod Hajnówką, którego gościem był prezydent RP **Aleksander Kwaśniewski**, Włodzimierz Cimoszewicz i wojewoda białostocki **Andrzej Gajewski**.

Gośćmi święta kultury białoruskiej w czerwcu 1998 roku była minister kultury **Joanna Wnuk-Nazarowa** i **Jacek Kuroń**, przewodniczący sejmowej komisji mniejszości narodowych.

Syczewski dbał o dobre relacje z Cerkwią. Przegląd grup kolędniczych, który zaproponował w 1998 roku, a który trwa do dziś od 2000 roku pod nazwą „Zwiazda i kalada”, był tą imprezą „pograniczną” między Cerkwią a obszarem działalności Towarzystwa. Inicjatywa absolutnie trafiona, choćby w 2005 roku zgromadziła już około 600 wykonawców, od dzieci po babcie!

Potem Towarzystwo pod kierownictwem Syczewskiego zaproponowało jeszcze konkurs teatrów dziecięcych, konkurs recytatorski dla uczniów.

Doroteusz Fionik w książce albumie poświęconym 50-leciu pracy BTSK pisze: „W latach 2002-2005 odbyło się blisko 80 białoruskich festynów, w których uczestniczyło w sumie kilka tysięcy wykonawców i kilkadziesiąt tysięcy widzów. Za tymi liczbami kryje się ogromna praca organizatorska Towarzystwa oraz wspomagających je władz samorządowych”. I dodaje: „Liczba wszystkich przedsięwzięć, organizowanych każdego roku, sięgała osiemdziesięciu”.

Trzy imprezy organizowane przez Towarzystwo wpisano do ogólnopolskiego kalendarza imprez kulturalnych najwyższej rangi – Święto Kultury Białoruskiej, białowieskie Kupalle i Muzyczne Dialogi nad Bugiem.

Trzeba było rozwiązywać i trudne problemy. Gdy w połowie lat 90. brakowało pieniędzy na opłacenie czynszu za kamienicę przy Warszawskiej 11, siedzibę Towarzystwa, władze groziły organizacji eksmisją, nie proponując niczego w zamian. Trzeba było kilku lat zabiegów u władz lokalnych i centralnych, aż kamienica została 14 października 1997 roku przekazana BTSK na własność.

Albo trwające dziesięciolecia zabiegi o postawienie pomnika prawosławnym mieszkańcom Białostocczyzny, którzy zginęli w latach 1939-1956 z rąk polskiego podziemia. Pomniki w końcu sta-

nęły – jeden w Bielsku Podlaskim na cmentarzu, drugi przy cerkwi Świętego Ducha w Białymstoku. Kuratorem akcji było BTSK.

Jan Syczewski był posłem na Sejm III kadencji (1997-2001) oraz radnym sejmiku wojewódzkiego, także jego wicemarszałkiem.

Ciało Jana Syczewskiego złożono w grobie na dojlidzkim cmentarzu, na wschód od cerkwi. Nad grobem **Bazyli Siegień** mówił: – Zmarły zostawił postanie, by walczyć o naszą wielką sprawę, o próg naszej rodzinnej chaty, o której wyszliśmy i o której zawsze powinniśmy pamiętać. To nasz obowiązek i dług wobec pokoleń. Myślę, że tam z Niebios będzie posyłał nam natchnienie do pracy i walki o naszą białoruską rodzimą kulturę i nasze miejsce na ziemi w tych złożonych czasach.

Krzyk klucza żurawi, przelatujących w tym czasie nad dojlidzką nekropolią, jakby potwierdzał słowa mówcy.

– *Da pabaczennia szefie! Szefem zausiody zastanieciasia u naszych sercach. Natchniajcie nas da dalejszaj pracy. Budźcia razem z nami!* – kończył nowy przewodniczący Towarzystwa.

W imieniu zarządu województwa i sejmiku województwa podlaskiego mówił przewodniczący sejmiku **Bogusław Dębski**: – Jan Syczewski godnie reprezentował w sejmiku społeczność prawosławną i białoruską. Przy spornych sprawach nawiązywał dialog, wyjaśniał swoje stanowisko. Chciał porozumienia. I za to mu dziękuję. Był człowiekiem otwartym. Przez dziesięciolecia pełnił służbę społeczną i taki zostanie w naszej pamięci. Dziękuję za jego życie, za to że godnie reprezentował nasze województwo, a przede wszystkim społeczność białoruską i prawosławną.

Na adres BTSK spłynęło bardzo dużo listów kondolencyjnych z Polski i Białorusi oraz od Białorusinów i ich organizacji z innych krajów.

Anna Radziukiewicz
fot. archiwum BTSK, autorka

Biełaruskaja Piesnia

Ogólnopolski festiwal Biełaruskaja Piesnia wrócił po pandemii covid-19 do normalności. W tym roku wypadła jego trzydziesta edycja. Koncert galowy festiwalu miał miejsce 25 lutego w Filharmonii Podlaskiej przy ulicy Podleśnej. Zgromadził około trzydziestu zespołów, chórów, duetów i solistów, razem ponad dwustu wykonawców, wyłonionych podczas eliminacji w Hajnówce, Bielsku Podlaskim, Siemiatyczach i w Białymstoku. Jego organizatorem jest nieprzerwanie Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

Przed pandemią i wojną na Ukrainie, koncerty galowe były wspólnym świętem Białorusinów w Polsce i z Białorusi. Występy naszych wykonawców uzupełniał koncert, zwykle profesjonalnych, zespołów śpiewaczych i tanecznych z Białorusi.

W tym roku tego zabrakło. Ale okazało się, że nasi Białorusini doskonale sobie poradzili! Przygotowali piękny koncert, a każda jego kolejna odsłona zachwycała. Choć zauważamy nowy trend. Obywatele Białorusi, którzy opuszczają swoją ojczyznę, najchętniej wybierają na nowe miejsce życia Białystok albo Białostoczczyznę. I niektórzy z nich w tym roku wystartowali w eliminacjach, przechodząc do koncertu ga-

lowego jako członkowie zespołu lub soliści, zwykle prezentując świetne przygotowanie wokalne.

Gości i wszystkich widzów powitał przewodniczący BTSK **Bazyli Siegień**, a koncert, w pięknym białoruskim, z lekkością i humorem, poprowadzili **Hanna Komincz** i **Kirył Lepaj**.

Na początku dziewięciu osobom wręczono odznaki honorowe województwa podlaskiego za rozwój i promowanie kultury białoruskiej, w tym przypadku muzycznej. Otrzymali je **Helena Datzuk**, **Miroslawa Tichoniuk**, **Anna Babik**, **Maria Paszko**, **Bogdan Ostapczuk**, **Marta Gredel-Iwaniuk**, **Marek Zubrycki**, **Wiera Niczyporuk** i **Jan Karpowicz**.

Zachwylił występ tanecznego zespołu Padlaski Wianok (pośrodku), istniejącego od 2015 przy stowarzyszeniu AB-BA. To już 50-osobowy zespół, przygotowujący tancerzy w trzech grupach wiekowych (6 -9 lat, 10 -13 i 14 – 17). Zdziwiająca, że w ciągu

tak krótkiej historii zespołu można osiągnąć tak wysoki poziom, taką lekkość w tańcu, nieraz okraszoną poczuciem humoru i żartem, jak to Białorusini potrafią, taką harmonię i koordynację ruchu. Piękne układy i piękne stroje, zmieniane do różnych tańców. Ten zespół to już

jak instytucja. Pracuje pod kierunkiem artystycznym **Oksany Prus**, choreografki, instruktorki baletowej i białoruskiego tańca ludowego. I ma już za sobą wiele występów na scenach za granicą, zauważanych i nagradzanych. Prawie każdy członek zespołu był lub jest stypendystą marszałka województwa podlaskiego.

Śpiewano zaś tradycyjne pieśni białoruskie, tradycyjne, ale w nowych aranżacjach i współczesne. Wielu pieśniom towarzyszyły instrumenty, nie tylko akordeon, także skrzypce, perkusja, flet. Coraz więcej młodych Białorusinów kształci się w szkołach muzycznych wszystkich szczebli i ich wykonania brzmią często profesjonalnie.

Spotkanie na żywo z białoruską piosenką i tańcem jest zaprawdę świętem. Ukłony organizatorom!

Anna Radziukiewicz, fot. autorka

Гісторыя і культура

„Парафія Малешы: гісторыя і культура” гэта навейшая кніжка Дарафея Фіоніка. 17 лютага ў Гарадской публічнай бібліятэцы ў Бельску Падляшкім адбылася прэзентацыя манаграфіі гэтай незвычайнай падляшскай вёскі.

Малешы гэта мясцовасць ва ўсходняй частцы Бельскага павета. Аднак жыхары Бельска, Гайнаўкі ці іншых падляшскіх гарадоў і мястэчак пра яе не ведаюць нічога або чулі вельмі мала. Хтосьці можа падумаць пра праваслаўны прыход і „зборы” па цэрквах на храм, які зараз рамантуецца. У кагосьці вёска асацыюецца з а. **Маркам Якімяком**, мясцовым настацелем, а другі скажа, што праз Малешы вядзе дарога на „одпуст” святога Сімяона ў Бранску і ў гэты дзень ездзіць да сям’і ў Свірыды. Можна падумаць, што Малешы гэта перш за ўсё перыферыя Падляшша, але так як і многія іншыя непрыкметныя мясцовасці хавае ў сваім трыванні нешта большае, чым здаецца нам на першы погляд.

Музычная культура Малешоў

На самай справе гісторыя кожнага месца, больш ці менш значнага, ёсць сціпляя і добра схаваная. Так адбываецца да таго часу, пакуль у дадзеным месцы не паявіцца чалавек, які праз сваю цікавасць і пошукі знаёміцца з мясцовымі рэаліямі, гісторыяй і паказвае іх свету.

У 1969 годзе на Падляшша падалася экспедыцыя кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. **Мікалай Врублеўскі** са сваімі студэнтамі наведаў дзясяткі падляшскіх вёсак, запісваючы мову і песні жыхароў на магнітафон чэшскай кампаніі Тэсла. У Малешах студэнты патрапілі на знакамітых спявакоў – **Яна Хомка** ды **Васіля, Антона і Пётра Антанюкоў**. Да сёння

ў вёсцы жывуць нашчадкі, якія добра іх памятаюць і атрымалі ў спадчыну пачуццё спеву і добрага слыху.

Першым вядомым музыкантам адсюль быў а. **Іаан Врублеўскі**, якому прысвечаная кніжка. Адзін з яе раздзелаў распавядае пра спеўныя традыцыі Малешоў. Да манаграфіі далучаны дыск з песнямі і ўнікальнымі гісторыямі жыхароў ды вельмі практычнай транскрыпцыяй для аматараў падляшска-рускай мовы вёскі Малешы і не толькі.

Спеў гэты жыве – песні запісаныя тут у 1969 года з’яўляюцца цяпер асновай працы мужчынскай групы „Осочнікі”. У 2021 годзе Музей малой айчыны ў Студзіводах выпусціў фільм „Прывялі нас сюды песні вашых бацькоў”. Можна сказаць, што фільм гэта інтэгральная частка кніжкі.

Готы і баяры

Малешы і іх гісторыя няпростая – зямля, якая нарадзіла шмат выбітных людзей, цяжка пацярпела ў XX стагоддзі і стала мала значнай вёскай у гміне Вышкі. Трэба памятаць аднак, што некаторы час была сядзібай адной з буйнейшых у рэгіёне гмін – распавядае нам кніга. У склад гміны Малешы ўваходзілі нават Пілікі і Шасталы. Кніжка распавядае пра вёску на працягу гадоў ад першага стагоддзя пісанай гісторыі і не толькі.

Вакол яе знаходзіцца многа архалагічных становішчаў, якія паказваюць на старажытны характар гэтага месца. У мясцовасцях Шпакі, Хаева і ў лесе каля

Стрыкоў можна знайсці сляды жыцця готаў і даўніх славян.

У XVI стагоддзі Малешы былі адной з самых буйных вёсак Бранскага староства. Вельмі важную ролю ў вёсцы ад заўсёды адыгрывала царква і людзі з ёю звязаныя. Першая згадка пра храм паходзіць ужо з 1501 года. Тут здаўна пражывала шмат праваслаўных жыхароў баярскага і сялянскага паходжання. Менавіта путныя баяры, якія жылі ў вёсцы Шпакі, былі вельмі важнымі мясцовымі персонамі, дапамагалі каралеўству і княству ў перавозцы карэспандэнцыі ў Бельск, Бранск і Брэст. Адкуль назва путныя? Ад путі, значыць дарогі, якую ім трэба было пераехаць. У Палетылах і Кярснове жылі баяры панцырныя, якія служылі ў арміі.

Малешы і царква

Як было ўжо згадана, першы ўспамін пра царкву ў Малешах адносіцца да пачатку XVI стагоддзя. Пра яе далейшую гісторыю мы можам прачытаць у многіх захаваных дакументах. З візітацыі 1727 г. і рэестра парафіяльных кніг можна даведацца, што царква ў Малешах заставалася вернай праваслаўю праз некалькі дзесяцігоддзяў пасля заключэння ўніі. Пра яе вернікаў шмат апавядае «Кніга цудаў» са Старога

Малешоўская сям'я Аксютаяў у 1913 г., сядзяць бацькі: Андрэй і Галена, перад імі дачушка Аляксандра; стаяць дзеці, з левай: Аляксей, Уладзімір і Фаіна. Айцец Іаан Врублеўскі (1838-1923), народжаны ў Малешах выбітны свяшчэннік; яго памяці прысвечана кніга. 12 ліпеня 1984 г. прыхадскі хор з Малешоў атрымаў ордэн св. Марыі Магдаліны; першы з правай Іван Хомка, заслужаны харыста і псаломшчык малешоўскай царквы, наступныя асобы за ім: а. Уладзімір Трусевіч, мітрапаліт Васілій, а. Васілій Нігерзвіч, а. Іаан Шмыдкі

Таму так важна яго дакументаваць. Вельмі цікавы сюжэт дзённіка **Афанасія Коласа** са Свірыдаў, які напісаны на расійскай мове, але з дадаткам тыпова руска-падляшскіх слоў. Хаця Колас апісвае штадзённае жыццё сваёй сям'і, але паказвае гэта праз вобраз падбраньскіх вёсак на працягу многіх гадоў, у гістарычным і сацыялагічным плане. Фрагмент дзённіка Коласа з гадоў 1932-1934 прысутнічае ў кнізе на мове арыгіналу.

ВРУБЛЕЎСКАЯ

У некаторых вёсках мы можам пабачыць сем'і, якія ўплываюць на рэчаіснасць дадзенай мяс-

Корніна з пачатку 18 ст., у якой знойдзем весткі пра цудоўныя здараўленні, м.інш. жыхароў вёскі Буйнава. Гэта пацвярджае, што вернікі з Малешоў ахвотна хадзілі ў пілігрымкі ў Стары Корнін. Праз Малешы пралягаў таксама паломніцкі шлях да згаданай, знакамітай царквы ў Гадышэве.

У 1864 г., калі настаецелем быў а. **Пётр Гапановіч**, пачаліся намаганні пабудавань у Малешах новага храму. Работы былі скончаныя ў 1881 г., калі мураваная Свята-Уздзвіжанская царква была пасвячана. А старую, драўляную перанеслі на могілкі і пасвяцілі ў чэсць Казанскай іконы Божай Маці.

ВАЙНА І ШТАДЗЁННАЕ ЖЫЦЦЁ

Крывапалітная Першая сусветная вайна мабілізавала на фронт каля 400 жыхароў гміны Малешы. У кнізе апісваюцца іх выбраныя, ваенныя лёсы ды франтавыя падзеі ў ваколіцах Малешоў. Былі сітуацыі, калі ў іх удзельнічалі салдаты з гэтай вёскі. Змагаліся ўсімі сіламі, бо абаранялі сваю родную зямлю.

Гісторыя гэта не толькі аповесці пра вялікія войны. Гісторыю ствараюць людзі сваім штадзённым жыццём.

цовасці і развіваюць яе культуру ў розных кірунках. У кнізе апісваецца некалькі родаў, якія ўнеслі свой уклад у гісторыю Малешоў, але тут я згадаю адзін з іх – сям'ю Врублеўскіх.

Уся сям'я заўсёды выходзіла ў царкоўным духу – многія яе прадстаўнікі сталі духоўнымі асобамі. І вось, у 1857 годзе Ян Врублеўскі пачаў навучанне ў Віленскай духоўнай семінарыі. Пасля яе заканчэння пасвяціўся і заняў пасаду настацеля ў Вольцы Выганоўскай (гміна Дубяжын). Тут ён, як чалавек адукаваны, стаў выкладчыкам прадметаў у толькі што пабудаванай шко-

ле. Далей яго пастырскі шлях пралягаў праз Полаўцы ў Дубіны. Усюды ён карыстаўся вялікай павагай сярод мясцовых жыхароў. Памёр роўна сто гадоў таму назад у Расіі, куды трапіў падчас Першай сусветнай вайны.

Бацька Іаан Врублеўскі выхаўваў дзяцей у праваслаўнай веры. Як адукаваныя людзі, яны сталі, падобна бацьку, аўтарытэтам для многіх людзей. Яго старэйшы сын Васіль быў настацелем прыхода ў Котры каля Свідзеля на Гродзеншчыне. Адсюль, як і яго паства, пайшоў у бежанства. Пасля прыходу да ўлады бальшавікоў

Панарама вёскі Малешы з палёту птушкі
(фота Пятра Лазовіка)

Група дзяцей і моладзі з Бельска, Гайнаўкі і Малешоў на фоне мясцовай царквы, падчас краязнаўчага летніку ў ліпені 1999 г.

змагаўся за захаванне храма Казанскай іконы Божай Маці ў Ласінаастроўскай пад Масквой, пабудаванага ў 1916 годзе па яго ініцыятыве. За супраціў і праяву сваіх антыкамуністычных поглядаў быў высланы ў Казахстан.

Яго малодшы брат Міхал, пасля заканчэння духоўнай семінарыі, стаў сакратаром літоўскага архіепіскапа. Ён прайшоў практычна ўсе ступені службовай іерархіі. Атрымаў ордэн св. Ганны III ступені. З'яўляецца прамым продкам **Лідзіі Сафонавай**, аўтаркі кнігі пра род Врублеўскіх.

У кнізе можна прачытаць і пра іншых прадстаўнікоў гэтай сям'і – Агіевічаў, Гамаліцкіх, Краскоўскіх, Пятроўскіх і іншых. Гэта адзін з найбольш вядомых родаў на Падляшшы.

Прэзентацыя

Прэзентацыя кніжкі сабрала шмат людзей. Падчас яе аўтар, **Дарафей Фіонік** адзначыў: Я трапіў у Малешы 30 гадоў таму назад, калі мне трэба было напісаць артыкул да „Часопіса”

пра будову новай царквы ў Браньску. Пабываў я тады ў а. **Васілія Нігерэвіча**, з якім многа размаўляў пра гісторыю гэтага прыхода. Бо а. Васілій быў у парафіі 37 гадоў! Ён хрысціў, вянчаў і праводзіў у вечнасць цэлае пакаленне людзей. Гэта было маё першае натхненне, каб даследаваць гэтую зямлю. З розных маіх кніжак я ў рознай ступені задаволены, але менавіта гэтая мне асабліва блізкая і асабістая.

Прадстаўнік роду Врублеўскіх, **Раман Врублеўскі**, які пражывае ў Варшаве і прымаў удзел у мерапрыемстве з цэлай сваёй сям'ёй, падзякаваў для аўтара за вялікую працу, якую паклаў у стварэнне кніжкі.

Намеснік старасты Бельскага павета **Пётр Божка** сказаў: Ужо чарговы раз я прысутнічаю ў прэзентацыі кніжак Музея малой айчыны. Гэта мне ўсведамляе, што нішто ў жыцці не вечна і што многа „малых” месцаў было калісьці вялікімі цэнтрамі – культурнымі і грамадскімі. За ўсім гэтым стаяць людзі. Дзякуючы ім гэтая памяць змагла захавацца. Часцей за ўсё яна перахоўваецца ў сям'ях. Такія кнігі захоўваюць успаміны пра мінулае.

Кніжку „Парафія Малешы: Гісторыя і культура” пачынае верш а. Марка Якімюка пад загалоўкам „Братка, братка Беларусь”. Твор з'яўляецца доказам таго, што гэтая зямля прыцягвае і нараджае многіх артыстаў і людзей культуры. Не будзем пісаць пра ўсё, каб не страціць патэнцыйнага чытача, бо ў кніжцы апісваюцца таксама іншыя гісторыі вялікіх сем'яў: Гапановічаў, Ключкаў ды Аксютаў (ім прысвечаныя цэлыя раздзелы кніжкі).

Варта на канец дадаць, што гэта ўжо восьмая кніжка з серыі «Гісторыя і культура падляшскіх Беларусаў», якую студзіводскі музей выпускае з 2013 года.

Максім Фіонік
фота з кніжкі

D. Fionik, *Parafia Malesze. Historia i kultura*, Studziwody 2022, s.s. 224; dodatek: płyta CD: Pieśni i opowieści z zapisów 1969 r.

Książkę wraz z płytą można zamówić internetowo przez sklep. cerkiew.pl lub bezpośrednio u wydawcy, przez wiadomość prywatną na stronie: <https://www.facebook.com/studziwody/>

STOWARZYSZENIE RUŚ serdecznie zaprasza na promocję nowej książki prof. **Michała Kondratiuka** „Kultura materialna wsi białostockiej i jej zmiany w świetle gwar ludowych XX wieku”. Spotkanie odbędzie się w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku **27 kwietnia o godz. 18.**

Я нарадзіўся тут

Zapraszamy do udziału w piątej edycji konkursu plastycznego, skierowanego do dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów szkół podstawowych, średnich z terenu województwa podlaskiego, „Я нарадзіўся тут – Tu się urodziłem”. Konkurs, poświęcony historii i kulturze Podlasia oraz zamieszkujących go mniejszości narodowych i etnicznych, ma na celu pielęgnowanie lokalnego patriotyzmu, kształtowanie tożsamości oraz upowszechnianie dziecięcej twórczości.

Prace należy przesałać do 15 maja wraz z formularzem zgłoszeniowym, załączonym do regulaminu (regulamin i załączniki można pobrać na stronie internetowej www.muzeumbialoruskie.pl oraz www.hajnowka.pl).

Rozstrzygnięcie konkursu oraz otwarcie wystawy pokonkursowej odbędzie się w czerwcu lub we wrześniu w muzeum w Hajnówce.

Prace będą oceniane w czterech kategoriach – przedszkola, klas I-III

szkoły podstawowej, klas IV-VIII szkoły podstawowej oraz szkoły średnie.

Technika wykonania dowolna – malarstwo, grafika, rysunek, format A4- A3. Praca musi być wykonana samodzielnie. Na odwrocie każdej pracy należy nakleić dokładnie uzupełnioną metryczkę (załącznik nr 4 do regulaminu). Do prac należy dołączyć kartę zgłoszenia według załączonego wzoru (załącznik 1/2/3 do regulaminu)

Każdy uczestnik może zgłosić na konkurs tylko jedną pracę. Z jednej szkoły można zgłosić dowolną ilość prac.

Organizatorem konkursu jest Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce (ul. 3 Maja 42, www.muzeumbialoruskie.pl, email: kontakt@muzeumbialoruskie.pl, tel. (85) 682 28 89), partnerem Stowarzyszenie Kulturalne TYBEL

Patronat nad konkursem sprawują Radio Białystok oraz tygodnik „Niva”.

Konkurs odbywa się w ramach zadania publicznego „Przygraniczny Alians Etniczny” współfinansowanego ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz budżetu miasta Hajnówka.

Agnieszka Tichoniuk

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Nieodpłatny dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego

Redaguje zespół: Andrzej Charyło (sekretarz redakcji), Eugeniusz Czykwini (redaktor naczelny)

Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska

Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego), Dorota Wysocka

Opracowanie graficzne: Dorota Wysocka

Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57

e-mail: redakcja@przegladprawoslawny.pl; www.przegladprawoslawny.pl

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/-ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. Публикация выражает лем погляды автора/-ів і не может быти ідентифікувана з офіціальным становіском Міністра Внутрішніх Справ і Адміністрації. Публикация выражает только точку зрения автора/-ов и не может быть отождествлена с официальной позицией министра внутренних дел и администрации. Публикация виражаеь лише точку зору автора/-ів і не может ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації. Публикация выказваеь только меркаванні аўтара/-аў і не может быць ідэнтфікавана з афіцыйнай пазіцыяй Міністра Унутраных Спраў і Адміністрацыі.